

УДК 37.0:006.1

О.І. БЕСПАРТОЧНА,
*кандидат педагогічних наук, доцент кафедри психології, педагогіки та філософії
Кременчуцького національного університету імені Михайла Остроградського*

СТВОРЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ СИСТЕМИ СТАНДАРТИЗАЦІЇ ЯК ОСНОВА МОДЕРНІЗАЦІЇ ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗІ

У статті уточнено сутність, принципи та процес стандартизації; розглянуто об'єкти стандартизації, компоненти державних стандартів; виокремлено види стандартів, визначено призначення та особливості розробки професійних та освітніх стандартів; охарактеризовано міжнародні та національні стандарти як підґрунтя розробки технічних регламентів.

Ключові слова: стандарти, стандартизація, національна рамка кваліфікації, принципи стандартизації, стандарт освіти, якість освіти.

Постановка проблеми. У зв'язку з євроінтеграцією українські підприємства повинні постійно оновлювати та пришвидшувати процес стандартизації, що потребує акцентування уваги на необхідності забезпечення розробки нових національних стандартів і внесення змін у діючі стандарти відповідно до сучасних досягнень науки і техніки, врахування необхідності гармонізації з міжнародними стандартами і підвищення конкурентоспроможності української продукції, робіт і послуг. Оптимізація процедури розробки і ухвалення національних стандартів із використанням міжнародного досвіду неможлива без дослідження розвитку національної системи стандартизації країн, які мають певні здобутки у цьому питанні.

У сучасному швидкозмінному світі актуальними є підготовка, перепідготовка і підвищення кваліфікації кадрів зі стандартизації, нагальною є потреба у формуванні системи підготовки і атестації експертів зі стандартизації; розробка освітніх проектів, спрямованих на підготовку висококваліфікованих фахівців у галузі стандартизації; підвищення ефективності програм професійної підготовки кадрів, зокрема шляхом коригування навчальних планів установ професійної освіти, спільної організації програм перепідготовки і підвищення кваліфікації кадрів і стажувань. Для успішного процесу забезпечення якості та підвищення конкурентоспроможності українських товарів та послуг необхідно постійно досліджувати досвід закордонних партнерів нашої держави.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. До проблеми створення національної системи стандартизації як основи модернізації освітньої галузі в Україні зверталось багато дослідників. У наукових дослідженнях вітчизняних учених приділяється увага: розвитку стандартизації освіти (Ю. Зінковський, І. Савченко, Ж. Таланова та ін.); розробці Національної рамки кваліфікацій як основи для стандартизації професійно-технічної освіти (Н. Паршина, В. Супрун); професійно-кваліфікаційній стандартизації як основи розробки Національної системи кваліфікацій (Т. Десятов, С. Мельник та ін.).

У дослідженнях зарубіжних науковців з цієї проблеми приділяється увага: проведенню системних досліджень у галузі освітніх стандартів (В. Байденко, Б. Сергєєв, Л. Хорєва, Г. Файзуліна та ін.); особливостям розробки професійних освітніх програм на основі вимог роботодавців (І. Волошина, З. Якімова та ін.); нормативно-методологічним аспектам рівневої підготовки кадрів відповідно до федеральних державних освітніх стандартів (В. Бого-

словський, О. Караваєва, О. Ковитун та ін.); обґрунтуванню наукових підходів до розробки Національної рамки кваліфікацій (О. Батрова, В. Блінов, А. Муравйова, О. Олейнікова та ін.); методології розробки Національної системи кваліфікацій (М. Коулз, О. Лейбович, А. Муравйова, О. Олейнікова та ін.).

Вивчення наукових праць та відповідних нормативних актів дозволило з'ясувати, що стандарти розробляються і використовуються у зв'язку з тим, що відповідні кола суспільства (виробники, споживачі, торгівля) зустрічаються з проблемами, які потребують спільних рішень. Стандарти базуються на загально визначених результатах науки, техніки і досвіду.

Метою статті є уточнення змісту, сутності, принципів та процесів стандартизації; з'ясування призначення і процесу розробки професійних та освітніх стандартів.

Виклад основного матеріалу. Стандарт – це документ, виданий та затверджений офіційним органом для постійного використання, що містить керівництва, правила або характеристики, спрямовані на забезпечення оптимальних результатів [8]. Стандартизація на рівні держави, компаній, груп компаній поширюється тільки на продукцію, що випускається у рамках держави, на конкретному підприємстві або групі підприємств. Національні стандарти розробляються національними органами зі стандартизації, галузеві – відповідними міністерствами і відомствами. Галузеві стандарти розробляються на продукцію за відсутності державних стандартів або необхідності встановлювати вимоги, що перевищують чи доповнюють вимоги національних стандартів. У межах держави застосовуються тільки національні стандарти. Кожна країна вирішує питання щодо прийняття міжнародного чи регіонального стандарту як національного.

З метою набуття досвіду щодо створення системи стандартизації нами було досліджено організаційно-функціональну структуру національної системи стандартизації Російської Федерації та виявлено, що вона складається з: національного органу зі стандартизації (Федеральне агентство з технічного регулювання і метрології); науково-дослідних організацій зі стандартизації; технічних комітетів зі стандартизації; розробників стандартів.

Визначено, що до складу фонду документів національної системи стандартизації входять міждержавні, державні і національні стандарти, галузеві стандарти, правила стандартизації, норми і рекомендації у галузі стандартизації, загальноросійські класифікатори техніко-економічної і соціальної інформації. Фонд документів національної системи стандартизації є складовою частиною федерального інформаційного фонду технічних регламентів і стандартів. У межах фонду документів національної системи стандартизації сформувався ряд таких унікальних підсистем, як загально-технічні системи стандартів, система стандартів безпеки праці, система стандартів безпеки при надзвичайних ситуаціях та ін. Підсистемою національної системи стандартизації є система стандартизації оборонної продукції. Існуючі проблеми національної системи стандартизації багато у чому зумовлені перехідним періодом реформи у галузі технічного регулювання і є стримуючим чинником у досягненні стратегічної мети стандартизації.

У процесі дослідження виявили, що в основу стратегії розвитку національної системи стандартизації Російської Федерації покладено апробовані практикою і відповідні міжнародним такі принципи стандартизації [4]:

- добровільність застосування національних стандартів і обов'язковість їх дотримання у разі ухвалення рішення про їх використання;

- застосування міжнародних стандартів як основи розробки національних стандартів, за винятком окремих випадків;

- максимальне врахування законних інтересів зацікавлених осіб при розробці національних стандартів та забезпечення спадкоємності робіт із стандартизації у Російській Федерації;

- неприпустимість створення перешкод для виробництва і обороту продукції, виконання робіт і надання послуг більшою мірою, ніж це мінімально необхідно для виконання стратегічних цілей стандартизації;

- забезпечення умов для одноманітного застосування національних стандартів, обґрунтованість та відвертість процесів їх розробки та забезпечення доступності національних стандартів та інформації про них для користувачів;

- прогресивність і оптимальність вимог національних стандартів та їх застосування у контрактах, що укладаються між виробником і споживачем.

Формування Національної системи стандартизації здійснюється на основі реалізації і щорічного уточнення програми розробки національних стандартів, адаптації діючої системи стандартизації до умов добровільного застосування стандартів, реформування діяльності технічних комітетів і активізації їх участі у міждержавній і міжнародній стандартизації.

Освітня галузь у сучасних умовах також не може дистанціюватись від проблеми стандартизації.

Як зазначає іноземний член Академії педагогічних наук України, О. Новіков, у сучасній системі освіти, виникає новий напрям педагогічної культури – педагогічний стандарт. Сьогодні освітні стандарти у галузі професійної освіти і навчання Російської Федерації стають реальністю завдяки поєднанню педагогічної теорії, практики та освітнього права [9].

Стандарт освіти розглядається як система основних параметрів, що приймаються за державну норму освіченості, яка відображає соціальний ідеал і враховує можливості реальної особистості й системи освіти щодо досягнення цього ідеалу. Основними об'єктами стандартизації в освіті є її структура, зміст, обсяг навчального навантаження і рівень підготовки учнів.

Початкові форми розвитку стандартизації у сучасній вищій школі виявилися у створенні так званих освітніх стандартів у вигляді освітньо-кваліфікаційної характеристики та освітньо-професійної програми з кожної спеціальності.

Але, як зазначає О. Батрова, незважаючи на стандартизований характер цих документів, вони у переважній більшості випадків не завжди виконуються. Доля цих «стандартів» свідчить про їхню неефективність, бо вони створювалися під уже існуючі навчальні плани, а тому не впливали, по суті, на підготовку фахівців за цими стандартами. Але ні педагогічна практика, ні практика працевлаштування фахівця не перебувають під впливом цих документів, а тому вони не життєздатні [6, с. 4].

Важливою вимогою Болонської декларації є право студентів на одержання таких освітньо-кваліфікаційних рівнів, які будуть ефективно використовуватися не тільки у тих країнах, де вони їх одержали, а й у всій Європі. З цим пов'язані три необхідних і достатніх принципи: мобільність членів освітнього простору, у першу чергу студентів, привабливість освітніх послуг, працевлаштування. Для дотримання цих принципів необхідна розробка освітніх стандартів.

Ми розуміємо стандарт освіти як систему основних параметрів, що приймаються за державну норму освіченості, яка відображає соціальний ідеал і враховує можливості реальної особистості й системи освіти щодо досягнення цього ідеалу. Стандарт освіти визначає обов'язковий мінімум змісту основних освітніх програм, максимальний обсяг навчального навантаження учнів чи студентів, вимоги до рівня підготовки випускників і є основою для створення ряду нормативних документів (навчальних планів, положень про акредитацію навчальних закладів, атестації кадрів тощо).

Стандарт є єдиною вимогою для рівня бакалавра і магістра з визначенням особливостей їх підготовки. Аналіз досліджень російських науковців показав, що у професійній організації державного освітнього стандарту Російської Федерації визначається: сфера професійної діяльності випускників; об'єкти їх професійної діяльності; види професійної діяльності випускників, у тому числі; організаційно-управлінська, проектна та науково-дослідна діяльність; завдання професійної діяльності, у тому числі; загальні; спеціальні, у розрізі освітніх програм; вимоги до основних освітніх програм підготовки бакалаврів, у тому числі за професійними компетенціями (загально-професійними; профільно-спеціалізованими; виробничо-прикладними; проектними; науково-дослідними), вимоги до основних освітніх програм підготовки магістрів [7].

Дослідження сутності професійних стандартів та їх взаємозв'язку з Національною рамкою кваліфікацій дозволило виявити, що згідно з Положенням про професійну освіту, макетом професійного стандарту професійний стандарт – це багатофункціональний нормативний документ, який систематизує функції праці, що виконує працівник та вимоги до необхідних для цього компетенцій (для конкретної галузі професійної діяльності) [5].

Використання професійних стандартів у системі професійної освіти сприяє оновленню змісту програм; у галузях виробництва – оцінці персоналу, розробці модульних програм підвищення кваліфікації, розвитку освіти на робочому місці. Для центру вивчення проблем

професійної освіти професійних стандартів це є підґрунтям для розробки концепції інноваційного навчального середовища, що забезпечує засвоєння професійних компетенцій.

Як зазначає Т. Десятов, розробка професійних стандартів і кваліфікацій мають відповідати чітко відпрацьованим критеріям, які відображають завдання освіти і навчання, а також потреби держави у працівниках відповідного рівня підготовки [2, с. 11].

Національна структура кваліфікацій визначається болонськими експертами як єдине описання на національному рівні або рівні освітньої системи логічно співвіднесених кваліфікацій та інших досягнень вищої освіти з чітко визначеними зв'язками між ними. На думку розробників, Національні структури кваліфікацій служать завданням забезпечення якості та розвитку.

Наступним кроком є сертифікація кваліфікацій, розробка методики і процедури, формування бази оціночних матеріалів на ґрунті професійних стандартів; початок формування каталогу кваліфікацій на підставі затверджених професійних стандартів. Кожний професійний стандарт формується шляхом комбінації функцій праці, які стосуються одного кваліфікаційного рівня; кожна функція, яка враховується у професійному стандарті, стає одиницею професійного стандарту, де описуються вимоги до знань, умінь, та широких компетенцій, які необхідні для виконання конкретної функції праці. Комбінація одиниць професійних стандартів формує кваліфікаційний профіль та дозволяє побудувати галузеву рамку кваліфікацій. Саме тому на їх базі можливе створення прозорих та несуперечних модульних освітніх програм, які зорієнтовані на результат.

На думку Т. Десятова, професійні стандарти є професійним мінімумом, якому повинні відповідати всі працівники і керівники сфери, а також служити основою для визначення кваліфікаційного рівня і вдосконалення професійних компетенцій працівників та їх сертифікації [3].

Досвід Російської Федерації щодо підвищення якості професійної освіти та забезпечення її відповідності попиту ринку праці дозволяє констатувати доцільність взаємодії Міністерства освіти і науки та союзу підприємців.

Важливу роль у модернізації освітньої галузі відіграє Національна рамка кваліфікацій, яка є інструментом співіснування галузей праці та освіти. Вона є ядром національної системи кваліфікацій, яка, у свою чергу, являє собою сукупність механізмів правового та інституційного регулювання попиту на кваліфікації робітників з боку ринку праці та пропозиції кваліфікації з боку системи освіти та навчання.

Разом з тим інтегральною характеристикою освітньої системи у контексті професійної освіти ми вважаємо такий її параметр як якість освіти, оскільки вона є наріжним каменем усіх освітніх систем.

Безумовно, підвищення якості освіти неможливе без використання нормування професійних, навчальних, соціальних та інших характеристик освіти, а також педагога і учня. Подібне поняття нормування доцільно замінити у цьому випадку поняттям «стандартизація», оскільки останнє стосується більшою мірою форми визначення процесу, ніж його ества, змісту, суті.

Якість професійної освіти як соціальне замовлення визначається через вимоги до випускника. Сьогодні традиційна характеристика якості освіти – рівень отриманих знань – трансформується в інший результат освіти – компетентність у сфері професійної діяльності, стійку мотивацію до навчання впродовж усього життя. Підтвердженням цього можуть бути параметри міжнародних оцінок якості освіти, зокрема відомих міжнародних досліджень PISA, TIMSS, CIVIC, LINGUA, PIRLS. Вимоги суспільства відображають такі характеристики якості результатів освіти, як компетентність, мотивація до неперервної освіти і професійного зростання, які складають характеристику сучасного культурного типу особистості [1, с. 14].

Висновки. Таким чином, створення Національної системи стандартизації освітньої діяльності сприяє підвищенню якості освіти. Стандартизація освіти є невід'ємною ланкою Національної системи стандартизації, напрями розвитку якої включають: вдосконалення законодавчих основ національної системи стандартизації, посилення ролі національної стандартизації у вирішенні державних завдань і ролі держави у розвитку стандартизації, розвиток організаційно-функціональної структури національної системи стандартизації, еко-

номічних основ стандартизації, фонду документів національної системи стандартизації, інформаційного забезпечення у галузі стандартизації, вдосконалення взаємодії з міжнародними і регіональними організаціями зі стандартизації, розвиток робіт з підготовки, перепідготовки і підвищення кваліфікації кадрів зі стандартизації.

Список використаних джерел

1. Архипова С.П. Якість освіти у контексті вимог сучасності 2008 р. [Електронний ресурс] / С.П. Архипова. – Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua/№135p011-014.pdf>
2. Десятов Т.М. Національна кваліфікаційна рамка – інструмент модернізації освіти і навчання / Т. Десятов // Професійно-технічна освіта. – 2010. – № 1. – С. 10–13.
3. Десятов Т.М. Професійні стандарти – основа формування галузевої рамки кваліфікації / Т.М. Десятов // Професійно-технічна освіта. – 2009. – № 2. – С. 5–6.
4. Концепция развития национальной системы стандартизации // Постановление Правительства РФ от 28.02.2006 г., № 266-р [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.bestpravo.ru/federalnoje/ew-gosudarstvo/k4v.htm>
5. Макет образовательных стандартов начального и среднего профессионального образования РФ [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.znaimo.com.ua>
6. Национальная рамка квалификаций Российской Федерации: Рекомендации / О.Ф. Багрова [и др.] – М.: Федеральный институт развития образования, 2008. – 14 с.
7. Об образовании в Российской Федерации // Федеральный закон Российской Федерации от 29 декабря 2012 г. № 273-ФЗ [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://base.consultant.ru>
8. Положение о Профессиональном Стандарте. Макет Профессионального Стандарта: Утверждены Распоряжением Президента РСРП № РП-46 от 28 июня 2007 г. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.rspp.ru>; www.nark-rspp.ru
9. Рекомендации к стратегии разработки системы квалификаций в Российской Федерации [Электронный ресурс]. – Режим доступа: archive.rspp.ru/attach/12/4774.doc

В статье уточнена сущность, принципы и процесс стандартизации; рассмотрены объекты стандартизации, компоненты государственных стандартов; выделены виды стандартов, определены назначение и особенности разработки профессиональных и образовательных стандартов; охарактеризованы международные и национальные стандарты как основа для разработки технических регламентов.

Ключевые слова: стандарты, стандартизация, национальная рамка квалификаций, принципы стандартизации, стандарт образования, качество образования.

The article specifies the essence, principles and process of standardization, as well as the objects of standardization. The components of state standards are considered; the types of standards are selected, settings and features of development of professional and educational standards are defined; international and national standards are characterized as the basis for development of technical regulations.

Key words: standards, standardization, national framework of qualifications, principles of standardization, standard of education, quality of education.

Одержано 28.10.2014.